

UDK 339.56

Љубица Томић

адвокат у Београду

ПРИМЕНА КОНВЕНЦИЈЕ УН О УГОВОРИМА О МЕЂУНАРОДНОЈ ПРОДАЈИ РОБЕ

Сажетак

Предмет рада је разматрање области примене Конвенције Уједињених нација о уговорима о међународној продаји робе, као и неких од института ове Конвенције на које правници континенталних правних система треба да обрате нарочиту пажњу, као што су понуда и прихват понуде, појам битне повреде уговора и појам несаобразности робе. Значај ове Конвенције лежи у њеној избалансираниости у погледу права и обавеза купца и продавца, у њеној безмало 40-годишњој практичној примени широм света и у растућем броју држава уговорница, којих је на данашњи дан 89, а на чијим територијама су седишта већине економски релевантних партнера Србије. Приступ добро уређеним збиркама судске и арбитражне праксе у дугогодишњој практичној примени Конвенције још је један од аргумената за тврдњу да она обезбеђује правну сигурност у међународној продаји робе.

Кључне речи: Конвенција УН о уговорима о међународној продаји робе, Бечка конвенција, међународна продаја робе, унификација права, понуда, прихват понуде, битна повреда уговора, несаобразност робе, правна сигурност

І. Увод

Конвенција Уједињених Нација о уговорима о међународној продаји робе ускоро слави свој 40-ти рођендан. Потписана је 11. априла 1980. године у Бечу,¹ као производ дугогодишњег рада на унификацији права о међународној продаји робе, а на основу одлуке о таквој унификацији коју је донела још давне 1968. године Комисија Уједињених нација за међународно трговинско право (*UNCITRAL*).²

¹ По имену града у којем је потписана, ова Конвенција познатија под називом „Бечка конвенција о продаји робе” или „Бечка конвенција”. У иностраној литератури Конвенција је познатија је под скраћеницом „*CISG*” – од енглеског *United Nations Convention on Contracts for the International Sale of Goods*.

² The United Nations Commission on International Trade Law – *UNCITRAL*.

Није једино дуговечност Конвенције задивљујућа, већ и број земаља који је ратификовао. До 1. јула 2019. године то је учинило чак 89 земаља света.³ У Европи су Конвенцију прихватиле готово све државе – тек неке од економски значајнијих земаља (још) нису ратификовале Бечку конвенцију (Велика Британија, Ирска, Португал), на америчком тлу Конвенција је ратификована како у САД, тако и у већини осталих држава (са изузетком дела средњеамеричких држава). Последње су на америчком тлу ратификовале Конвенцију Костарика (тек од 2017. године) и Бразил (тек од 2013. године). Међу азијским економски значајним државама уговорницама су Кина, Сингапур, Јужна Кореја, Јапан (тек од 2008. године). Пети континент је у целости покривен Конвенцијом (Аустралија и Нови Зеланд), док једино афрички континент има доста Конвенцијом непокривеног подручја.

Ова шаренолика мапа света, која обухвата државе различитог економског, политичког и друштвеног уређења, јасно указује на то да је овако унификовано право међународне продаје робе – право Бечке конвенције – прихватљиво и прихваћено широм света. Ову сврху и приступ Конвенција је предвидела у посебној одредби.⁴

СФРЈ је Конвенцију ратификовала још 24. децембра 1984,⁵ а ступила је на снагу 8. јануара 1985. године, и у континуитету се примењује у Републици Србији од датума ступања на снагу до данас.

II. Област примене Конвенције

Бечка конвенција се примењује, а да није потребно да постоји било каква изјава воље уговорних страна у погледу њене примене, уколико: – се ради о уговору о продаји робе или уговору о испоруци робе која треба да се изради или произведе,⁶ а да такви уговори нису предвиђени Конвенцијом као изузеци,⁷

³ Листа земаља које су ратификовале Бечку конвенцију доступна је на сајту UNCITRAL-а http://www.uncitral.org/uncitral/en/uncitral_texts/sale_goods/1980CISG_status.html.

⁴ Члан 7.1 Конвенције гласи: „У тумачењу Конвенције треба водити рачуна о њеном међународном карактеру и потреби промоције једнообразности у њеној примени и поштовању добре вере у међународној трговини”.

⁵ Закон о ратификацији, *Службени лист СФРЈ – Међународни уговори*, бр. 10/1984.

⁶ Уговорима о продаји сматрају се и уговори о испоруци робе која треба да се изради или произведе, изузев ако је страна која је робу наручила преузела обавезу да испоручи битан део материјала потребних за ту израду или производњу. Конвенција се не примењује на уговоре у којима се претежни део обавеза стране која испоручује робу састоји у извршењу неког рада или пружању услуга (члан 3 Конвенције).

⁷ Конвенција се не примењује: (а) на продају робе купљене за личну или породичну

- купац и продавац имају своја седишта на територијама држава уговорница Конвенције,⁸ или, уколико то није случај, њихова седишта јесу на територијама различитих држава, а при томе правила међународног приватног права упућују на примену права једне од држава уговорница Конвенције,⁹
- да је предлог за закључење уговора односно закључење уговора било на дан који омогућава примену Конвенције у конкретном случају,¹⁰ и
- уколико уговорне стране нису ни изричито ни имплицитно искључиле примену Конвенције.¹¹

Када се испуне наведени услови, Бечка конвенција се примењује – без потребе за експлицитним или имплицитним уговарањем, „аутоматски“, на све уговорне односе страна у међународној продаји робе. Конвенција је, дакле, базирана на такозваном *opting-out* принципу, па уколико уговорне стране желе да се на њихов правни однос не примењује Конвенција, оне то морају да *експлицитно или иређушно* изразе тако што ће искључити примену Конвенције, било у целости или делимично.

Уговорне стране могу изјавом воље *изричито искључити* примену Конвенције користећи изричито назив Конвенције или синониме за исту¹² (на пример, формулацијом: „На овај уговор се не примењују правила Бечке конвенције“). За пуноважно искључење примене Конвенције није неопходно истовремено уговарање меродавног права; одређивање тог права може се препустити правилима међународног приватног права.

Нарочито опрезно треба приступити случајевима искључења Конвенције у *оквиру оштих услова њословања* једне уговорне стране.

употребу или за потребе домаћинства, изузев ако продавац у било које време пре или у тренутку закључења уговора није знао нити је морао знати да се роба купује за такву употребу; (б) на продају робе на јавној дражби; (в) у случају заплене или неког другог поступка од стране судских власти; (г) на продају хартија од вредности и новаца; (д) на продају бродова, глисера на ваздушни јастук и бродова; (ђ) на продају електричне енергије (члан 2 Конвенције).

⁸ Чињеница да стране имају своја седишта у разним државама неће се узети у обзир кад год то не проистиче из уговора или ранијег пословања између страна или из обавештења које су оне дале у било које време пре или за време закључења уговора (члан 1.1.а; члан 1.2 Конвенције).

⁹ Конвенција, члан 1.1.б.

¹⁰ Конвенција, члан 100.

¹¹ Члан 6 Конвенције предвиђа како искључење примене целе Конвенције на један уговорни однос, тако и њено делимично искључење тј. одступање од било којих њених одредби (под резервом члана 12 Конвенције) или измену њеног дејства.

¹² Видети фусноту 1.

Овакво искључење јесте могуће, али само под условом да сами општи услови пословања јесу такви да, према критеријумима саме Конвенције, представљају обавезујући договор за обе уговорне стране. Другим речима, искључење Бечке конвенције у општим условима пословања не искључује примену правила Бечке конвенције у погледу оцене обавезности самих тих општих услова пословања у конкретном случају.¹³ Закључак који се намеће јесте да је изричито искључење Конвенције општим условима пословања, а што је у пракси честа појава, заправо веома ризичан начин искључења и да му треба веома пажљиво приступати.

С друге стране, могуће је и *прећутно искључити* примену Конвенције. Међутим, како би се избегло широко прихватање прећутног искључења Конвенције, сам члан 6 Конвенције није посебно формулисао правила за прећутно искључење, већ је ту материју препустио правној доктрини и судској пракси.

Тако, уколико у конкретном случају нису обе уговорне стране са седиштима у државама уговорницама Конвенције (на пример, продавац из Немачке и купац из Велике Британије), и уколико оне уговоре примену меродавног права оне уговорне стране која има седиште у држави уговорници (на пример, немачко право) – на конкретан случај примењиваће се правила Бечке конвенције¹⁴ и не може се сматрати да је иста прећутно искључена.

Са друге стране, уколико би се у горе наведеном случају уговорило меродавно право Велике Британије, такав избор би се сматрао прећутним искључењем Бечке конвенције (јер Велика Британија није прихватила Конвенцију).

Уколико обе уговорне стране имају седишта у државама уговорницама и ако уговоре меродавно право једне уговорне стране (на пример, продавац из Србије и купац из Немачке уговоре српско меродавно право), не може се сматрати да је Бечка конвенција прећутно искључена, јер је ратификована Конвенција део унутрашњег права Србије. На конкретан уговорни однос ће се, дакле, применити правила Бечке конвенције, док ће уговорено (српско) меродавно право бити од значаја као супсидијарно право које се примењује на она питања која нису регулисана у оквиру Бечке конвенције.¹⁵

¹³ Piltz, *Internationales Kaufrecht, das UN Kaufrecht in praxisorientierter Darstellung*, 2. Auflage, Verlag C.H. Beck Минхен, 2008, 2–113, 61.

¹⁴ Конвенција, члан 1.1.б.

¹⁵ Конвенција се не односи на: а) пуноважност уговора, било коју од његових одредаба или обичаја, б) дејство које би уговор могао имати на својину продате робе

Бечка конвенција изричито предвиђа да се готово све њене одредбе могу модификовати,¹⁶ тако да уговорне стране могу, без искључивања њене примене, да Конвенцију прилагоде својим потребама и да скроје правни оквир који је примерен њиховом спољнотрговинском односу, а да при томе остану на линији са модерним, широм света прихваћеним правилима Конвенције.¹⁷ Стога се не може сматрати да су уговорне стране прећутно искључиле примену Конвенције када су уговориле нека правила која *садржински* не искључују примену правила Конвенције (нпр. уговарањем *INCOTERMS-a* и сл.).

III. Осврт на нека конкретна решења из Конвенције

1. Структура Конвенције

Конвенција је подељена на четири дела. Први део се односи на област примене Конвенције, тумачење, примену и значај обичаја и пословне праксе, као и на формалне захтеве за постојање уговора о продаји робе. Други део регулише закључење уговора. Трећи део је садржи срж Конвенције и односи се на права и обвезе продавца и купца из уговора о продаји. Четврти део обухвата завршне одредбе у погледу примене саме Конвенције, могућност стављања резерви, однос са другим конвенцијама и временско важење Конвенције.

Конвенција је плод компромиса у прихватању института *common law* система и континенталног права. За српског правника ће многи институти Конвенције бити блиски, док ће нека решења Конвенције (а то су она која су усвојена под утицајем *common law-a*) захтевати посебну пажњу у примени. У даљем тексту се приказују нека од тих решења.

2. Форма уговора о продаји

Уговор о продаји не мора да се закључи нити потврди у писаној форми нити је подвргнут било којим другим захтевима у погледу форме. Он се може доказивати на било који начин, укључујући и сведоке.¹⁸ Државе уговорнице могу ставити резерву на ову одредбу Конвенције и

(члан 4. Конвенције), и не примењује се на одговорност продавца за смрт или телесне повреде које би роба проузроковала било ком лицу (члан 5. Конвенције). Такође, питања као што су висине затезне камате, застарелост такође нису регулисана Конвенцијом.

¹⁶ Конвенција, члан 6.

¹⁷ Piltz, 66.

¹⁸ Конвенција, члан 11.

остати на захтеву писане форме за уговор о међународној продаји робе. Такву резерву су, примера ради, ставиле Русија, Украјина, Белорусија, Јерменија, Чиле, Аргентина, Парагвај и Вијетнам.

3. Понуда и прихват понуде

Сама понуда („предлог за закључење уговора“) сматра се довољно одређеном: (а) ако указује на намеру понудиоца да се обавезе у случају прихватања, б) ако означава робу и изричито или прећутно количину и цену или садржи елементе за њихово утврђивање.¹⁹

Правило је да понуда производи правно дејство од тренутка када стигне понуђеноме (*теорија пријема*); у овом погледу Конвенција је усвојила решење из континенталног правног наслеђа.

Понуда, чак и кад је неопозива, може да се повуче ако је повлачење стигло понуђеноме пре или у исто време кад и понуда. Правило за опозив понуде је у овом делу једнако правилима српског Закона о облигационим односима.²⁰

Међутим, правила Конвенције у погледу опозива понуде иду даље и дају већу слободу и дуже време понудиоцу за опозив своје понуде, него што то чини ЗОО. Према ЗОО, понудилац је начелно *везан својом понудом до истека рока понуде* или, ако таквог рока нема, за време које је редовно потребно да понуда стигне понуђеноме, да је овај размотри, о њој одлучи и да одговор о прихватању понудиоцу.

За разлику од тога, у погледу опозива понуде, решења Конвенције су постављена на постулате *common law* правних система. Понуда се може опозвати све док се уговор не закључи, ако *опозив стигне понуђеноме пре него што је он отишао свој прихвати*, осим ако је понуда неопозива или ако је понуђени разумно веровао да је понуда неопозива и понашао се сагласно томе.²¹

Приликом оцене прихвата понуде, српски правници треба да обрате пажњу да је решење Конвенције различито од правила ЗОО и већине европских правних система. Наиме, одговор на понуду који указује на прихватање, али који садржи *дојунске и различите услове који суштин-*

¹⁹ Конвенција, члан 14.

²⁰ Закон о облигационим односима – ЗОО, *Службени лист СФРЈ*, бр. 29/78, 39/85, 45/89–одлука УСЈ, 57/89; *Службени лист СРЈ*, бр. 31/93; *Службени лист СЦГ*, 1/2003 – Уставна повеља.

²¹ Према Конвенцији, понуда једино не може да се опозове: (а) ако је у њој назначено, било тиме што је одређен рок за прихватање или на други начин, да је неопозива, и (б) ако је понуђени разумно веровао да је понуда неопозива и понашао се сагласно томе (члан 16 Конвенције).

ски не мењају услове понуде представља прихватање, осим ако понудилац без неоправданог одлагања стави усмено приговор на разлике или пошаље обавештење у том смислу. Ако он тако не поступи, уговор је закључен према садржини понуде са изменама које се налазе у прихватању²² (чл. 19.2. Конвенције). Ова формулација је ушла у Конвенцију на инсистирање америчке делегације и стога је удаљена од концепта континенталног права, према којем додаци или измене у прихвату понуде по правилу значе нову понуду.²³

Ово решење из Конвенције отвара питање који су то услови који суштински мењају понуду односно уз које измене у понуди уговор ипак настаје? Конвенција је понудила *exempli causa* услове који се сматрају суштинским – то су услови који се односе на цену, плаћање, квалитет и количину робе, место и време испоруке, обим одговорности једне уговорне стране у односу на другу или на решавање спорова.²⁴ Но, могуће је, са једне стране, да се у пракси још неки услов сматра суштинским. Са друге стране, могуће је и да неки од побројаних услова у конкретной правној ситуацији не буде тумачен као суштински услов и да може, следствено томе, да се модификује у одговору на понуду. Треба разумети да је, заправо, кључно питање у пракси у тумачењу модификованог услова следеће – да ли се може рачунати на прихватање те модификације од стране понудиоца?²⁵ Тако, на пример, чак и уколико се модификација купца у одговору на понуду односи на старост брода или на плаћање превоза, а уговорени су услови продаје на паритету *Incoterm FOB*, сматраће се да те измене нису суштинске – јер је према уговореном паритету свакако купац одговара за транспорт.²⁶

Имајући у виду правила Конвенције о понуди и прихвату понуде, практичан савет странкама је да се активно понашају и старају о разјашњењу неусаглашених услова у понуди и прихвату понуде.

4. Битна повреда уговора

Конвенција у члану 25 уводи, под утицајем правника из *commonlaw* система, појам „битне повреде уговора”. Битне повреде уговора дају по-

²² Конвенција, члан 19.2.

²³ Тако према ЗОО, ако понуђени изјави да прихвата понуду и истовремено предложи да се она у нечему измени или допуни, сматра се да је понуду одбио и да је са своје стране учинио другу понуду своје ранијем понудиоцу (члан 41).

²⁴ Члан 19.3. Конвенције

²⁵ Види ближе и Piltz, 132–136.

²⁶ China International Economic & Trade Arbitration Commission, од 10. 06. 2002, CISG-Pace <http://cisgw3.law.pace.edu/cases/020610c1.html>,

вериоцу, по правилу, право на раскид уговора или на захтев за испоруку друге робе, док су му за небитне повреде уговора ове санкције тек у неким случајевима на располагању и то када је неуспешно протекло додатни рок који је остављен другој страни.²⁷

Повреда уговора коју учини једна страна сматраће се *битном* ако се њоме проузрокује таква штета другој страни да је суштински лишава оног што је оправдано очекивала од уговора, изузев ако такву последицу није предвидела страна која чини повреду нити би је предвидело разумно лице истих својстава у истим околностима.²⁸ У оцени тога да ли је повреда битна полази се, дакле, од објективног критеријума у погледу остварења сврхе уговора за повериоца. Постојање кривице на страни дужника уопште није услов за постојање битне повреде уговора, већ је кључна тежина дејства повреде на уговорни интерес повериоца, а терет доказивања је у случају спора на самом повериоцу.²⁹ Ипак, неће постојати *битна* повреда уговора, уколико дужник докаже да у време закључења уговора није предвидео повреду нити би је предвидело разумно лице истих својстава у истим конкретним околностима (*предвидљивости повреде*).

Правницима континенталних правних система институт „битне повреде уговора” није близак, нити је препознат у нашем ЗОО, који је заснован на концепту неиспуњења уговорних обавеза као општем основу за раскид уговора, с једне стране,³⁰ те на институтима материјалних и правних недостатака као посебном основу за раскид уговора, са друге стране.³¹

Практичан савет у циљу избегавања спора по питању правне квалификације шта се има сматрати „битном повредом уговора” јесте да се приликом формулисања уговора експлицитно, детаљно и јасно укаже на значај појединих обавеза за уговорну страну (повериоца у конкретном случају).

²⁷ Конвенција, члан 49.1, члан 49.2 и члан 64.1. О систему санкција за повреду уговора према Бечкој конвенцији, видети ближе Јелена Вилус, *Конвенција Уједињених нација о уговорима о међународној продаји робе – Бечка конвенција*, Београд, 21–27; као и Piltz, 237–241.

²⁸ Конвенција, члан 25.

²⁹ Piltz, 5–10, 240.

³⁰ ЗОО, чланови 124–132.

³¹ ЗОО, чланови 478–515. Видети ближе Јелена Перовић, Љубица Томић, „Примена међународних стандарда у српском уговорном праву”, *Економика предузећа*, 2015, 418.

5. Саобразност робе

За разлику од континенталних правних система, Конвенција уводи појам (не)саобразности робе, који је шири од концепта материјалних недостатака робе који познаје ЗОО, јер се не односи једино на одступања у квалитету, већ и на одступања у квантитету, врсти, па и у паковању робе.³²

Сматра се да роба није саобразна уговору уколико: (а) није подобна за сврхе за које се роба исте врсте уобичајено користи; (б) није подобна за нарочиту сврху која је продавцу изричито или прећутно стављена до знања у време закључења уговора, изузев кад околности указују да се купац није ослонио нити је било разумно да се ослони на стручност и просуђивање продавца; (в) не поседује квалитете које је продавац купцу предложио у виду узорка или модела; (г) је пакована или заштићена на начин уобичајен за такву робу или, ако такав начин не постоји, на начин који је одговарајући да сачува и заштити робу.

Како би очувао своја права која проистичу из несаобразности робе, купац мора обавестити продавца детаљно о несаобразности која постоји у конкретном случају. Он то мора учинити у разумном року од тренутка кад је открио или морао открити несаобразност³³ (*субјективан рок*), а најкасније две године од дана стварне предаје робе купцу (*објективан рок*), изузев ако је уговорен дужи рок гаранције.

Обавештење може бити послато у писаној форми,³⁴ али може бити дато и усмено. Са практичне стране, у прилог доказном поступку у случају спора говори писано слање обавештења о несаобразности робе.

Након истека рока од две године купац губи право да истиче несаобразност, осим уколико има разумно оправдање што није послао тражено обавештење у том року. Уколико такво разумно оправдање постоји, тада купац ипак од продавца може тражити снижење цене или захтевати накнаду штете (изузев за изгубљену добит).³⁵

Треба скренути пажњу да наведени рок од две године није рок застарелости самог права купца. Рокови застарелости нису одређени

³² Конвенција, члан 35, члан 51.1.

³³ Приликом рачунања субјективног рока за обавештење треба имати у виду да овај рок заправо мора да се рачуна од дана прегледа робе, те са тим у вези треба обратити пажњу на обавезу прегледа робе од стране купца. Купац је дужан прегледати робу или је дати на преглед у што је могуће краћем року, зависно од околности (видети детаљније члан 38. Конвенције).

³⁴ Под писаном формом се подразумева слање писмом, „мејлом“, „смс“-ом или на други сличан, језички разумљив начин.

³⁵ Конвенција, члан 44, члан 50.

Конвенцијом и биће у сваком конкретном случају одређивани у складу са супсидијарним меродавним правом. Напред наведени рок од две године је објективни рок за слање обавештења о несаобразности робе, те, стога, ток овог рока не може имати ни прекида ни застоја у корист повериоца.

IV. Закључна напомена

У области прекограничног промета од великог је значаја унификација права, која омогућава уговорним странама из различитих држава, па чак и из различитих правних система, да се разумеју и да се унапред упознају са правилима за предвиђене трансакције.

У садржинском смислу, Конвенција се сматра избалансираним извором права, са правилима како у корист купца, тако и у корист продаваца. Правну сигурност појачава и дугогодишња примена Конвенције од стране националних судова и арбитражних трибунала, као и доступност судске и арбитражне праксе на добро уређеним „сајтовима”.³⁶ На овај начин се, а у сврху презентовања случаја пред националним (српском) судом, могу користити ставови о истом извору права (ставови о појединим члановима Конвенције) формирану у примени Конвенције од стране судија и арбитра широм света на конкретне случајеве међународне продаје робе. Имајући у виду покривеност светске мапе државама уговорницама Конвенције, а нарочито да је већина економски релевантних партнера са својим седиштима управо на тим територијама уговорница Конвенције, намеће се закључак да је у интересу српске странке да се детаљно упозна са правилима Конвенције и да исту не искључује из примене без ваљаног разлога. Поред тога, ваља познавати правила садржана у Конвенцији, јер она аутоматски чини правни оквир трансакцију међународне продаје робе када норме међународног приватног права доводе до њене примене.

³⁶ Видети UNCITRAL Digest of Case Law on the United Nations Convention on Contracts for the International Sale of Goods (2016), http://www.uncitral.org/pdf/english/clout/CISG_Digest_2016.pdfhttp://www.uncitral.org/uncitral/en/uncitral_texts/sale_goods/1980CISG_status.html, као и базу случајева коју ставља на располагање *Pace University, Institute of International Commercial Law* <http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/text/caselit.html>

Ljubica Tomić

attorney at law in Belgrade

APPLICATION OF CONVENTION ON CONTRACTS FOR THE
INTERNATIONAL SALE OF GOODS

Summary

The subject of this paper is analyzing the sphere of application of the United Nations Convention on Contracts for the International Sale of Goods, as well as the application of some of the institutes of this Convention, to which legal practitioners of the continental legal systems should pay particular attention, such as the offer and acceptance of the offer, fundamental breach of contract and non-conformity of goods. The significance of this Convention lies in its balance regarding the rights and obligations of the buyer and seller, in nearly 40 years of its practical application worldwide, in the growing number of contracting countries (which is 89 as of July 2019), and in the fact that places of business of majority of economically relevant partners are located on territories of contracting countries. Also, accessibility to the well-organized databases of court and arbitration caselaw during the long-standing practical application of the Convention is another argument supporting legal certainty of the application of the Convention.

Key words: Convention on Contracts for the International Sale of Goods, CISG, Vienna Convention, international sale of goods, unification of law, offer, acceptance of offer, fundamental breach of contract, non-conformity of goods, legal certainty